 DOI: 10.7816/idil-07-51-02

MEHMET GÜLERYÜZ ESERLERİNDE FİGÜR VE MEKÂN ÇÖZÜMLEMELERİ

Muteber BURUNSUZ

Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, muteberburunsuz(at)hitit.edu.tr

Anahtar kelimeler:

Türk Resmi, Yeni Dışavurumculuk, Mehmet Güleryüz, figüratif resim.

ÖZ

Türk Resminde 1980'li yıllarda yeni dışavurumcu eğilimin temsilcileri arasında yer alan Mehmet Güleryüz, dönüşümlerin yaşandığı metaforik benzetmeli eserler oluşturur. Figürlerinde renk-desen ilişkisini bir arada barındırır. Yeni dışavurumcu eğilimde gözlenen öznellik kavramı; ideoloji, düşünce ve izlenimler, öznelliğin öz ifade şekli bir arada bütünsel bir dile dönüşerek sanatçının eserlerinde karşımıza çıkar. Mehmet Güleryüz eserlerinde biçimden çok renk, desenci ve formatik yapı, yoğun boya dokusu, çizgisel anlatım üslubu bir arada görülür. Bu araştırmada Mehmet Güleryüz eserleri mekân ve kurgusal ilişkiler bağlamında, figür yorumları ve deformasyonları, renkçi yaklaşımı açısından incelenmiştir. Figür yorumlarındaki abartılı ifadelerde korku ve gerilim duyguları iç içedir. Bu duygu yoğunluğu sanatçının desenci yaklaşımıyla harmanlanarak figür portrelerinde tuhaf olan biçimler, mimik ve jestlere dönüşerek hicivli bir dil oluşturur. Araştırmanın amacı, Türk Resminin modernleşme sürecinde zengin figür yorumlarıyla, çizgisel yapı dinamiğine katkıda bulunmuş olan Mehmet Güleryüz eserlerini; fantastik olan imgelerle bir arada incelemektir. Araştırma ile sanatçının düş ve gerçeklik arasında gidip gelen sahnelerinde, insana dair değerlerin dramatik ve trajik bir dil aracılığıyla aktarıldığı ve Türk Resmi açısından psikolojik bir eleştiri oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu gözlemlerle içeriğin dinamik anlatım yapısının; eğretileme olanakları, dokusal etkili sahneler ve içsel duyumlar aracılığıyla anlamlandırıldığı sonucuna varılmıştır.

FIGURE AND SPACE ANALYSIS IN MEHMET GULERYUZ'S WORKS

Keywords:

Turkish Painting, New Expressionism, Mehmet Güleryüz, Figurative Painting.

ABSTRACT

Mehmet Güleryüz, who was one of the representatives of the new expressionist tendency in Turkish Art in the 1980s, creates metaphorical analogical works in which transformations are experienced. Incorporates color-pattern relation in his figures. The concept of subjectivity observed in the new expressionist tendency; ideology, thoughts and impressions, the essence turns into a whole language in the form of self-expression and comes out in the works of the artist. In Mehmet Güleryüz's works, color, drawing and formatic structure, intense paint texture and linear expression style are seen together. In this research, Mehmet Güleryüz's works have been examined in terms of space interpretations and fictional relations, figure interpretations and deformations, colorist approach. In exaggerated expressions of figure interpretations, feelings of fear and tension are intertwined. This intensity of emotion is blended with the artist's drawing approach, forming a satirical language by turning into the strange forms, mimics and gestures in the portraits of figures. The aim of the research was to find Mehmet Güleryüz's works which contributed to the linearity of the structure with rich figure interpretations during the modernization process of Turkish Painting; with fantastic imagery. It has been observed that the research and the scenes of the artist, moving between dream and reality, are conveyed through a dramatic and tragic language and human psychological values are criticized. With these observations, the dynamic expression structure of the content; It is concluded that it is interpreted through metaphysical possibilities, textural effective scenes and internal sensations.

Bu çalışma sözlü bildiri olarak 13 Eylül 2018 günü, Akşemseddin – Uluslararası İnsan, Toplum ve Spor Bilimleri Sempozyumunda sunulmuştur, 12-16 Eylül, 2018, Çorum.

 DOI: 10.7816/idil-07-51-02

Giriş

Natüralizme ve izlenimciliğe tepkili dışavurumcular, içsel dilin samimi anlatımı, algıların biçimlendirilmesi ve yorumlanması ile görme biçimini farklı hale getirirler. Eserlerde hissedilen heyecan, korku ve gerilim duygularının varlığı taşkın ifadeler aracılığıyla bir var olabilme mücadelesine dönüşür. Bu mücadelede içsel dürtüler, malzeme ve içerikle yoğun ve etkili bir dile dönüşür. Biçim ve renklerle kurulan etkileşim öznel bir anlatım şeklini oluşturur.

İçsel dürtülerin öznel yönelimlerle bir arada harmanlandığı yeni dışavurumcu eğilimde ise çoğulcu yapılar ve deneyimler söz konusudur. Bireyselliğin, egemenliğin hakim olduğu eserlerde, alternatif arayışların resimde belirmesi ve kavramsal tanımlamalardan çok ifadenin ön planda olması ve önemsenmesi ön plandadır. Birbirinden farklı deneyimlerin bir arada olduğu yeni dışavurumcu eğilimin en önemli noktası figüre duyulan ilgidir. Türk resminde yeni dışavurumcu anlayış ise 1970'li yıllara rastlamaktadır. 1950'li yıllarda görülen özgün ve soyut eğilimler sonrasında sanatçıların bireysel eğilimlerinin yaşandığı bir dönem söz konusu olmuştur. 1960'lı yıllarda figür resmi üreten sanatçılar 1970 ve 1980'li yıllarda kavramsalı da içerisinde barındıran özgün işler ortaya koymuşlardır.

1950'li ve 1960'lı yıllar Dünya/Batı Sanatı'nda soyut dışavurumcu söylemlerin baskın olduğu ve yaygınlık kazandığı bir dönem olarak bilinmektedir. Buna tepki olarak da figür yorumlu bir sanatın "Yeni Figürasyon" un temelleri atılmıştır. Batı'da kavramsal sanatın / Concept Art'ın ve benzeri hareketlerin ortaya çıkışını hazırlayan yıllardır. Türk resminde ise 1950 başları, aynı zamanda grup ve merkezi hareketlerden sıyrılarak kendisini kişisel tecrübelerinde sınayan modern sanatçı/bireyin doğuş tarihi olarak belirtilmektedir. Sanat ve sanatçı açısından düşünüldüğünde, o dönemde ortaya çıkan söylemler, sanatçının yapıtı niçin ürettiğini sınamayan, sanatçıyı çağdaşları ile kıyaslamayan ifade biçimlerinden oluşmaktadır. Bu da 1950'lerden sonra bireysel üslup girişimlerinin kişiselleşmeye başladığı bu dönemin manzarasının sanatçı tarafından henüz net bir şekilde algılanmadığı gerçeğini ortaya çıkarıyor (Uysal, 2009: 33).

1970'li erken yıllardan başlayarak, ülkenin ekonomik gelişmesi ve buna bağlı kültürel ihtiyaçlarını yansıtan özel galeri kurumlarına paralel resimsel etkinliklerin başında önemli bir figüratif akım hareketi gelmektedir. Akademi atölyelerinin kalıpları ve standartları dışına çıkmayı başararak önemli bir üslup bireyselliği ortaya koyan ressam grubu içinde Burhan Uygur, Mehmet Güleryüz, Neşe Erdok, Komet, Alaettin Aksoy ve bu figür etkinliğinin bir uzantısı olarak Mustafa Ata gibi diğer bazılarını zikretmek mümkün görünmektedir (Tansuğ, 1997: 145).

1970'li yıllarda başlayan bu eleştirel yaklaşım içinde yer alan Mehmet Güleryüz; toplumun sosyal ve psikolojik durumunu ifadeci bir dil aracılığıyla eserlerine aktarır. Aktarma serüveninde boyanın yoğun kullanımı, renkçi ifade şekli önemlidir. Desenin dinamik yapısı boya ile biçimlenerek, devinimle birlikte figüratif resimde yer alır. Ritimle birleşen duygunun özü, devinen hareketlerle özel bir anlatım aracına dönüşür. Bu dönüşen eylemde söz sahibi olan figüratif içerik ritimsel bir alt yapı ile sımsıkı bir yapıya bürünür.

Süreç olarak form ve dinamizmin figüratif içeriğe yansıması

Mehmet Güleryüz'ün resmini çözümlerken temel olan bazı öğelerden bahsedebiliriz. Desen, renk, fantastik imgeler ve hiciv bu öğeler arasında yer alır. Desenin iç dinamiği boyaların yoğun kullanımıyla dışavurumcu ifade şekliyle harmanlanarak tarafsız mekân aracılığıyla sanatçının eserlerinde karşımıza çıkar. İlk zamanlardaki lekesel etkiler, zamanla renkli boya çalışmalarında yoğun ve etkili olan bir desene dönüşür. Desen eserde başroldedir. Leke, renk ve ritm desenin aracılığıyla anlam kazanır. Dokulu ve yoğun boya dili imgelerin oluşumunda desenle birlikte söz sahibi olur ve ana taşıyıcı unsurlardan biri haline dönüşür.

1977 yılında açılan bir sergi, Türk resmindeki genel üslup eğilimlerini güçlü bir figüratif etkinlik yolunda irdeleyen sanatçılarla yeni bir aşamaya ulaşmıştır. Neşet Günal'ın bir iki resim taslağı ile sembolik bir biçimde katıldığı bu serginin asıl kişileri arasında bulunan Gürkan Coşkun(Komet), daha sonraki Paris deneyimlerinde oluşturduğu tuvalleriyle de sürekli bir gelişme göstermiş, Batı Sanatı'ndaki geçmiş üsluplaın dikkatle incelendiği bir yolda, katıksız özgünlükte sonuçlara ulaşma aşamalarına göz dikmiştir. Bu üslup çabasıyla yakın akrabalığı olan öbür üslup değerleriyse Mehmet Güleryüz, Utku Varlık ve Alaattin Aksoy'un resimlerinde ortaya çıkmıştır. Bu sanatçılar arasında desene daha çok önem veren M. Güleryüz, daha sonraki çalışmalarında, polikrom(çok renkli) bir ifadecilik yolu tutmuştur (Tansuğ, 2003: 289-290).

Güleryüz'ün eserlerinde karşılaştığımız hayvansal figürler ise yaşamın içinden karelerle üç boyutlu heykeller olarak galerilerde karşımıza çıkar. Desen ile yakın ilişkili olan sanatçının içselleştirdiği üç boyutlu modeller resimlerdeki karakterlerle birebir uyuşur.

Figürlere hayvansı motif çağrışımları yaptırmakta en ileri gideniyse Mehmet Güleryüz'dü. Güçlü desenini George Grozvari groteks bir eleştirel hizmete de sokmak istediği anlaşılıyordu. Goril ve şempanzeleri andıran monstrelar giderek bu sanatçının kâğıt hamurundan yaptığı ilginç heykellerin de başlıca temasını oluşturdu (Tansuğ, 1995:108).

Resim 1. Mehmet Güleryüz, 1977, "Tırmanan Maymun", Kâğıt Hamuru, Karışık Teknik

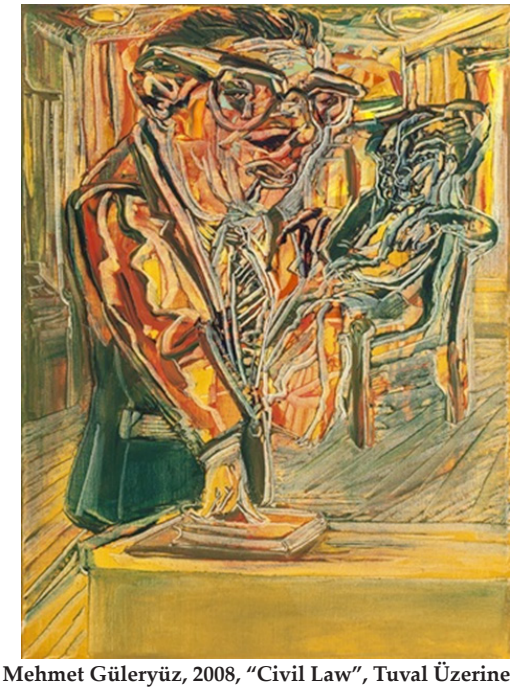
 DOI: 10.7816/idil-07-51-02

Dinamik, fantastik ve mecaz içerikli simgeler abartılı uzuvlar, deforme olmuş biçimlerle birlikte tarafsız mekân aracılığıyla anlamlı hale gelir. Desenlerinden yola çıkarak oluşturulan heykeller sıra dışı bir haldedir. Diğer gündelik nesnelerle ilişkilendirilen karakterler ifadeci bir anlatım diline sahiptir.

Resim 2. Mehmet Güleryüz, 2007, "Yarış Arabası", Polyester, Karışık Teknik

Kırmızı Arabalı eserde araba normal bir halde galeri mekânında yer alırken, figürler oldukça abartılı ve deforme olmuş bir şekildedir. Güleryüz için dışavurumculuk bir yaşam edimidir. İçselleşen yapıtları hicivsidir. Alegorik figürlerdeki biçim çarpıtmaları ve bozmalar düşsel bir sahnede yolculuğa çıkan rollerini oynayan oyunculara dönüşür.

Resim 3. Mehmet Güleryüz, 2008, "Civil Law", Tuval Üzerine Yağlıboya, 65 x 50 cm. (25.6 x 19.7 in.)

Güleryüz'ün üretim biçimini kullandığı ya da tercih ettiği araçlara bakarak hızlı eskizlerden yağlıboya tablolara, oradan da üç boyutlu heykellere kadar giden bir süreçten söz edebiliriz. Bu anlatım ve tanımlama veya bağlama oturtma girişimlerini birbiri ardına koyarak sanatçının izlenimci görünümünü ve işlerinin öykülerini imlemek yerinde olacaktır. Sanatçının yaratma eylemini bir süreç olarak ele aldıktan sonra onun ortaya koyduğu resimlerinde de önceki dönemlerinde olduğu gibi kamusal alanlardaki gündelik yaşam sahnelerini estetize ederek, mekân/kent patolojilerini duyarlı bir şekilde resimlediği gözlenmektedir (Uysal, 2009:114).

Bu duygusal, dışavurumcu yaklaşım benzersiz olan özgür bir serüvene dönüşür. Sanatçının kendi beni mutlak ve tek olan öznel kimliğe bürünür. Böylece gerçekçi yaklaşımdan sıyrılarak kendi doğasında mutlak benini özgün kimliğini ortaya koyar. Gerçek yaşamdan nesneler kurgusal mekânda formları aracılığıyla biçimleriyle özdeşleşir.

Resim 4. Mehmet Güleryüz, 1971, "Figüratif Kompozisyon", Kağıt Üzerine Renkli mürekkep, 48 x 63 cm. (18.9 x 24.8 in.)

Sanatçının desenlerinde yer alan figür yorumlarındaki abartılı ifadelerde korku ve gerilim duyguları iç içedir. Bu duygu yoğunluğu sanatçının desenci yaklaşımıyla harmanlanarak figür portrelerinde tuhaf olan biçimler, mimik ve jestlere dönüşerek hicivli bir dil oluşturur. Renkli mürekkeplerle çizilen desenlerde garip ve tuhaf olan figürler düşsel bir mekânda yer alır. Güleryüz, yalnızca beden ile vücut bulan insan formunu, görünür jestler dışında, içsel halleriyle de ele alır. Figürlerin aldığı pozisyonlar aslında zihinsel olarak bambaşka duygu yüklemeleri içindedirler ve zemine yayılan renklerde biz bedenin değil "içinin" halini görürüz. Sanatçının figürün ruh halini mekâna yayan, çevresindeki her şeyle titreşime sokan resimlerindeki haller izleyiciyi ısrarla kendine çeker. Güleryüz, 1980'ler sonuna kadar bu tip çalışmalarının en parlak örneklerini verir. Bu dönemde ürettiği çalışmalarda figürler, resmin bütündeki bağlamdan ayrışamazlar (Kantarcı, 2015: 33). Eleştirel ve ironik bir dille figüratif resimde duyulan ve sezilen etki bir diyalektiğe dönüşür. Yeni ve benzersiz olan kurgulanmış biçimler bir diğerine eklemlenmek için uzamsal mekâna doğru yol alır. Geçmişle hesaplaşan biçimler hem geçmişi hem de geleceği içerir.

SONUÇ

Oluşum hızı, süreci, süreklilik, spontan kurgulama sanatçının eserlerinde alt eskiz üzerine tanımlanmış boya dokularının desende oluşturulan dil meselesi ile hızla oluşturulmuş formlara dönüşür. Aşırı deformasyonun hakim olduğu figür çizimlerinde, yüz ifadelerindeki güçlü jest ve mimik yorumları ilk bakışta göze çarpan unsurlardır. Varo-

DOI: 10.7816/idil-07-51-02

luşçu bir yaklaşım şekliyle dinamik yapı, boyalı kalın çizgiler figür resminin içsel yapısını oluşturur. Figür soyutlamalarıyla birlikte bir tiyatro havasında korku, savaş gibi duyguları anımsatır. Bu duygusal imgeler, varoluşsal kaygı düşlemi içerisinde yeniden doğuşu temsil eder. Mizahi duygular, absürd ve tuhaf şeylerin resmi ifade edilir. Güleryüz, Türk resminin figüratif geleneğinde, kısmen esprili deneysel tarzda, çağdaş, insanlığı karakterize eden düşünce ve davranış modellerine, görsel şekil veren eleştirel bir doğaya ait eserler ile ayrıcalıklı bir yere sahiptir (Sağlam, 2008: 92). Yeni figürasyon eğilimi içerisinde soyut ve somut imgeler bir arada akıtma, serpme teknikleri kullanılarak psikolojik ve toplumsal eleştiri yüklü fantastik figürlere dönüşür. Düşsel anlatım kurguları insan ve hayvan figürleri arasında ifadeci bir yaklaşım içinde bir serüvene doğru yol alır. Desenlerinde oluşan amorf figürler heykelleriyle üç boyutlu hale gelir. Bu amorf figürlerde atları, köpek ve maymunları da görmek mümkün. Aynı zamanda desen içerikli resimleriyle sanatçı; Türkiye'deki sosyal-politik koşulları ironik bir şekilde dışavuruyor.

Yeni dışavurumcu sanatçı desen içerikli resimlerinde, heykel ve enstelasyonlarında yaşam evrelerini ve ölümü simgeler. Aile ilişkileri, doğa ve canlılar, görsel ve sözel kültür öğeleriyle beslenen sanatçı, gündelik algıları bilinen duygularla harekete geçirir. Desenlerindeki ifade şekli heykel aracılığıyla üç boyutlu hale dönüşür. Bu biçimler bir varoluş sorununu özgün biçimlendirme tavrı ile karşılar. Resim ve desenlerinde yer alan abartılı figürler tabloların içinden gelip galeri mekânına konumlanmış halde yer alırlar. Resimlerin içinden gelen figürler karakter olarak normal hayatın içindedir artık. Yaşamın iç dinamiğinde yaşamın kendisi onlarda var olur. Sınıfsal mücadeleler, varoluşsal sorunlar, bireyin kendini oluşturma becerisi, yeniden kurgulama ve dönüştürme biçimiyle imgeler arası çeşitlilik oluşturur. Sanatçı kültürü ve tarihsel belleği sosyal bir süzgeçten geçirerek eylemsel boyuta geçer. Türk resminde 1980'lerde öne çıkan fantastik figürasyon eğiliminin öncülerinden Mehmet Güleryüz, kadını, psikolojiyi, savaş figürlerini ve güncel yaşamı simgeleştirerek çizgisel desen diliyle birlikte izleyiciye sunar. Görsel uzamsal mekânda figürlerin nesne tipolojilerinin çözümlenmesinde algı farklılığı ve öznel bir deneyimle ironik bir söylem oluşturur.

KAYNAKLAR

Kantarcı, Senem R. "Ressam ve Resim: Mehmet Güleryüz Retrospektifi". Sanat Dünyamız Kültür ve Sanat Dergisi. Sayı 145 (Mart-Nisan 2015). ISSN 1 300-2740-145.

Sağlam, Mümtaz. Contemporary Turkish Painting, From The Art Collection Of The Central Bank Of The Republic Of Turkey, 2008.

Tansuğ, Sezer. Çağdaş Türk Sanatına Temel Yaklaşımlar. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1997.

Tansuğ, Sezer. Türk Resminde Yeni Dönem. Remzi Kitabevi, 4. Basım, 1995.

Tansuğ, Sezer. Çağdaş Türk Sanatı. Remzi Kitabevi, 6. Basım, 2003.

Uysal, Emrah. Komet ve Mehmet Güleryüz'ün Resimlerinde Fantastik Figürasyon ve Mekân Yorumları. Sanatta Yeterlik Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalı, 2009.

GÖRSEL KAYNAKÇASI:

Resim 1: http://ozgenyildirim.blogspot.com/2015/03/ressam-ve-resim-mehmet guleryuz.html.10.11.18

Resim 2: http://ozgenyildirim.blogspot.com/2015/03/ressam-ve-resim-mehmet-guleryuz.html.10.11.18

Resim 3: http://www.artnet.com/artists/mehmet-g%C3%BClery%C3%BCz/civil-law-KakkI0vBZ8dWo0__IqWRKA2. 04.09.18

Resim4: http://www.artnet.com/artists/mehmet-g%C3%BClery%C3%BCz/figurative-composition-mOL9Crc91tlfCs5uFkQ2DA2. 04.09.18